

“Yarı”ların səyahəti - İki dünya arasında **Arzu Səmədova**

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ 2.4 (Qış 1994)
© Azerbaijan International

Bir Azərbaycan əfsanəsinə görə hələ bəşəriyyətin lap başlanğıcında Tanrı tək bir insan yaratdı. Sonra o, həmin insanı iki hissəyə - qadın və kişiyyə böldü və onları bir-birlərini axtarmaq üçün ayrı-ayrı yerlərə atdı. Və bu minvalla həyat axtarışa-yarıların yenidən bir-birlərinə qovuşmağa can atmasına çevrildi. Bu qədim mülahizədir və maraqlı burasıdır ki, hətta Azərbaycan dilində sevgilim sözünün sinonimi olan “yarım” sözü bu mülahizənin doğru olma ehtimalını artırır.

Birləşmiş Ştatlarda artıq üç il yaşamağıma rəğmənlər bu rəvayətin (əvvəllər də onu uydurma sanırdım) nə dərəcədə həqiqət olduğu şübhə doğurur. Çünki mənim üçün digər yarımı tapmaq təsəvvür etdiyimdən çox-çox çətindir. Məni daha çox narahat edən şey onu - digər yarımı heç vaxt tapa bilməyəcəyim ehtimalının artmasıdır.

Mən Amerikaya üç il bundan əvvəl gəlmişəm. Buradakı həyatım və gələcəyim çox parlaqdır. Mənim yaşda olan hər bir qızın arzulayacağı hər şeyə malikəm. Püxtələşmişəm, işimdə müvəffəqiyyətliyəm, rəğbət qazanmışam, yaxşı təhsilliyəm, sağlamam və ailəm tərəfindən sevilirəm. Dostlarımla mənə cazibədar olduğumu deyirlər. Anam həmişə deyirdi: “Allahtala mənim qızımı boş vaxtında yaradıb.” Hər halda bu onun fikridir. Bilirsiniz də analar uşaqlarını həmişə necə tərifləyirlər.

Lakin mənə asanlıqla başa gəlmiyi görünən bütün bu atributlara və imkanlara baxmayaraq, mən hərtərəfli xoşbəxt və həyatımdan razı olduğumu deyə bilmərəm. Hiss edirəm ki, içimdə nəsə bir saat tıqqıldayır və məni həyat yoldaşımı axtarıb tapmağa və həyatımı onunla qurmağa sövq edir. Ancaq nə qədər gərgin axtarmağıma baxmayaraq həmin yarımı tapa bilmirəm. Burada yaşayan Azərbaycanlıların sayı çox deyil; belə ki, öz millətimin nümayəndəsi ilə ailə qurmağa qərar versəm, onda seçimim çox məhduddur.

Qərbliləmi ailə qurmaq?

Amerikalı ilə ailə qurmaq haqqında fikirləşəndə ürəyim şübhələrlə dolur. Mən tamam başqa bir həyat şəraitində, müxtəlif şərtlər, ictimai qaydalar və adətlər əhatəsində

böyümüşəm. Mənə elə gəlir ki, buranın mühitinə kifayət qədər yaxşı uyğunlaşmışam, lakin buna baxmayaraq yenə də öz mədəniyyətimin məndə nə dərəcədə təzahür etdiyini hiss edirəm. Öz mədəniyyətimdən olan köklər görünür nə qədər gərgin çalışmağıma baxmayaraq mənə yeni həyat qurmağa imkan vermir.

Ancaq bu o demək deyil ki, mən amerikan kişilərini xoşlamıram. Onların çoxu mənə çox yaraşılıq və cəlbedici görünürlər. Ancaq artıq tam öyrəşdiyimi və uyğunlaşdığımı sandığım anda elə bir kiçik hadisə baş verir ki, məni geriye, tamam fərqli bir reallığa qaytarır.

Bəzən elə çıxır ki, biz həmişə müxtəlif dillərdə və ya “müxtəlif dalğa uzunluqlarında” danışırıq, amma mən yalnız sözləri nəzərdə tutmuram. Əlbəttə ki, dil hər hansı bir uğurlu münasibət üçün əsas təşkil edir. Ancaq mən yalnız sözlərə istinad etmirəm; əlbəttə dil hər hansı bir uğurlu əlaqə üçün əsas təşkil edir. Və etiraf etməliyəm ki, elə hallar olur ki, ingilis dilində danışmaqdan yoruluram və onda geriye qayıdaraq ana dilimdə danışmaqdan ləzzət alıram. Həmçinin onu da deməliyəm ki, nə üçünsə “mən səni sevirəm” ifadəsi mənə ingilis dilində “I love you” ifadəsindən daha şirin gəlir.

Lakin mən daxilə dilçilikdən daha çox nüfuz edən kommunikasiya səviyyəsinə istinad edirəm; hansı ki, ürəyin lap dərinliklərindən gəlir, mənim şəxsi maraqlarıma, dəyərlərimə və düzlüyümə maneçilik törədir.

Burada yaşadığım müddət ərzində mənə aydın olub ki, hər bir mədəniyyətin özünəməxsus xüsusiyyəti vardır və bu mədəniyyətdən olmayanlar onun nüanslarını-mədəniyyətin “turşluluğu ilə yanaşı, şirinliyini, duzluluğunu və hətta acılığını” sezmə bilmirlər. Əlbəttə bizim hər birimizdə həmişə özümüzü haqlı sanmaq, digərlərini isə tənqid etmək tendensiyası var. Lakin həqiqət ondan ibarətdir ki, eyni bir şeyi dərk etmənin saysız yolları vardır.

Qonaqsevərlik

Misal üçün müxtəlif mədəniyyətlərin qonaqlara göstərdiyi münasibəti götürək. Mənə gəldikdə mən özüm başqalarına qonaqpərvərlik göstərməyi sevirəm və hər axşam qonaqlara qulluq etməyə hazırım. Onların gəlişi məni narahat etmir, əksinə hətta bu zaman daha çox sevinirəm. Mən demək olar ki, günəşırı qonağı olan qonaq-qaralı evdə böyümüşəm. Valideynlərim deyərdi: “Qonaq evin çırağıdır”.

Lakin burada dostlarımla fikrincə, evə tez-tez qonaq gəlməsi onların şəxsi həyatlarına müdaxilə edir. Ancaq mən okeana bənzəyən nəhəng bir ölkədə bir adaya çevrilmək istəmirəm. İnsanları “özümdən kənar saxlamaq” mənim təbiətimə xas xüsusiyyət deyil, mən həyatımda başqa adamların olmasını istəyirəm və hiss edirəm ki, onlara göstərmək üçün kifayət qədər mehribançılığım və istiqanlılığım var.

Eynilə də valideynlərimə qarşı münasibətdə. Onlar məndən uzaqda yaşayırlar və mən onlardan asılı deyiləm, ancaq hər hansı bir ciddi qərar qəbul etmək lazım gəldikdə zəng edib onlarla məsləhətləşirəm. Aramızda 8000 mil məsafənin olmasına baxmayaraq mənə elə gəlir ki, qərarlarım onlara da təsir edəcək, ona görə də bunu özümə borc bilirəm. Azərbaycanda övladlar valideynlərini heç zaman atmırlar. Onlar ailə qurana kimi valideynlərilə yaşamaqda davam edir və hətta ondan sonra da həyatlarının sonuna kimi özlərini onların qarşısında məsuliyyətli hesab edirlər - valideynlər öz uşaqları üçün bütün həyatları boyu etdikləri kimi.

Aramızda olan bu əlaqəni saxlamaq üçün mən həmişə onlardan məsləhət almağa çalışıram. Bu o demək deyil ki, mən hələ də uşağam və ya müstəqil deyiləm. Əksinə mən onlara burada da onlarla birlikdə olduğumu hiss etdirməyə çalışıram. Və xoşbəxtəm ki, mən onların, onlar isə mənim bir hissəmdir.

Lakin mən burada, qərbdə ailəyə münasibətin fərqli olduğunu müşahidə edirəm. Praqmatizm üstünlük təşkil edir. Bir cütlük evlənilir, ailə qurur, bir yerdə yaşayırlar və əgər münasibətləri alınmırsa boşanırlar və hərə öz yolu ilə gedir.

Biz Azərbaycanlılar isə tamam fərqliyik. Biz bir qərar verdikdə özümüzün özümüzdən, dostlarımızın və cəmiyyətimizin bizdən gözlədiyi odur ki, bir yerdə yaşamaq nə qədər çətin olsa da, münasibətləri pozmayacağıq. Biz ailənin bütövlüyünü saxlamaqda davam edirik. Təsəvvür etmək çətindir ki, biri ilə ailə qurasan, bir neçə övlad dünyaya gətirəsən və sonra isə ailənin dağılmasına və uşaqların atalarından ayrı böyüməsinə yol verəsən.

Başqa fərqlər də var. Onlar kiçik detallar kimi görünə bilər, amma əslində böyük əhəmiyyətə malikdir. Məsələn yeməyi götürək. Çox hallar olub ki, mən vətənimdə çox sevilən və mənim üçün əziz xatirələrlə bağlı olan yeməkləri burada hazırlayanda hiss etmişəm ki, mənim amerikalı oğlan dostlarım onları heç xoşlamayıblar. Onlar heç vaxt bunu birbaşa demirlər, amma azərbaycanlıların mənin cəhdlərimi nə qədər qiymətləndirəcəyi və onlardan ləzzət alacağı məni düşündürür. Görürsünüz ki, burada söhbət yeməkdən deyil, onun yaratdığı emosiyalardan gedir.

Doğma vətənimə qayıdış

Əlbəttə ki, siz mənə Azərbaycana qayıtmağı və orada bir nəfərlə ailə qurmağı təklif edə bilərsiniz. Kaş bu siz fikirləşdiyiniz qədər sadə olaydı. Lakin mən də əvəllik inam və vərdişlərimdən bəzilərini tamam yeniləri ilə əvəz edərək yeni bir insan kimi formalaşırıram. Belə ki, fikirləşirəm görəsən hər hansı bir azərbaycanlı kişisi “yeni” məni başa düşməyə qadir ola biləcəkmi? Mən onun yaxşı həyat yoldaşı kimi məndən gözlədiklərini ona verə bilərəmmi? Mən ailələrimizin və cəmiyyətimizin adət-ənənələrini və məndən gözlədiklərini yerinə yetirə bilərəmmi? Mən öz xalqımın xüsusiyyətlərinə uyğunlaşmaq üçün burada mənə əziz olan bəzi şeylərdən əl çəkə biləcəyəmmi?

Mən yemək bişirməyi, ev təmizləməyi, evdarlığı xoşlayıram, amma bu o demək deyil ki, bunları həyat məqsədini sayıram və ya elə hesab edirəm ki, mən yalnız ailə və evdarlıqla bağlı işləri görməyə yaranmışam və kişilər eynilə bu işlərə cəlb oluna bilməzlər. Son olaraq inanıram ki, ən nəhayət nə vaxtsa vətənimə qayıdıb orada yaşayacağam, ancaq bu ola bilsin ki, çox illər sonra baş versin. Və onda yenə də mənə belə bir sual narahat edir, amerikalı kişi mənimlə getməyə razı olardı mı?

Burada o qədər üstünlüklər var ki, Amerikanı tərk etmək onun üçün asan olmazdı. Orta yaşayış səviyyəli amerikalı gündəlik qayğılarla biz qədər məşğul olmağa məcbur deyil. Azərbaycanda bizim üçün seçim o qədər də çox deyil; istədiyimiz ərzağı və ya paltarını heç də həmişə ala bilmirik. Hətta günlərlə, həftələrlə evimizə su da gəlməyə bilər; çox nadir hallarda 24 saat isti su gəlir. Bütün evlərdə lift olmadığından çox mərtəbəli evləri ayaqla çıxmalı oluruq. Maşınlar çox bahadır; çox adamın heç maşını yoxdur. Qadınlar çox nadir hallarda maşın sürürlər. Telefonlar hələ də yaxşı işləmir. Xəstəxanalarda lazımı avadanlıq və ləvazimat yoxdur. Umumiyyətlə, bir işi görmək həddindən çox vaxt aparır. Görəsən kimsə burada - Amerika Birləşmiş Ştatlarında olan gündəlik həyat rahatlığını Azərbaycandakı qeyri-müəyyən və çətin şəraitə dəyişərmə? Təbii ki, bütün bunlar hamısı dəyişəcək, amma bunun üçün növbəti onilliyi gözləmək lazım gələ bilər. Amerikalı bu qədər gözləyə bilərmi?

Hətta mənimlə getmək istəyən müstəsna bir şəxs tapsam belə o psixoloji və ictimai cəhətdən yeni şəraitə uyğunlaşa biləcəkmi? O mükəmməl bir şəxsiyyət olmaq üçün şəxsi münasibətləri inkişaf etdirə biləcəkmi? O qanəedici bir iş tapa biləcəkmi? Bizim dildə sərbəst danışa biləcəkmi?

Tərcümə: Ülviyyə Məmmədova

Redaktə edən və veb üçün hazırlayan: Aynurə Hüseynova